

СУЧАСНИЙ СТАН, ІСТОРІЯ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТВАРИННИЦТВА

УДК 93/94:[636:378.096] НУБІП

ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ ФАКУЛЬТЕТУ ТВАРИННИЦТВА ТА ВОДНИХ БІОРЕСУРСІВ НУБІП УКРАЇНИ

М. І. МАЦЕНКО, кандидат с.-г. наук

*Національний університет біоресурсів і природокористування
України*

E-mail: u_tokar@i.ua

***Анотація.** У роботі описана історія створення зоотехнічного факультету (нині факультет тваринництва та водних біоресурсів) Національного університету біоресурсів і природокористування України. Розглянуті структурні зміни зоотехнічного факультету в довоєнний період та з 1957 року по теперішній час. Наведені прізвища деканів, які очолювали факультет у різні часи, відомих учених, які працювали та працюють на факультеті, а також випускників, відомих в Україні та за її межами.*

***Ключові слова:** історія, зоотехнічний факультет, створення, декани, вчені, випускники факультету.*

Сільськогосподарські дисципліни, включаючи і тваринництво, читали студентам Київського університету святого Володимира з 1834 року [5].

8 червня 1898 р. було започатковано вищу сільськогосподарську освіту в Київському політехнічному інституті (КПІ), який мав чотири відділення: механічне, інженерне, хімічне і сільськогосподарське [5]. Сільськогосподарське відділення розташовувалося у головному корпусі КПІ. Директором політехнічного інституту був В. Л. Карпачов, а секретарем видатний спеціаліст у галузі зоотехнії М. П. Чирвінський (1848-1920), який був призначений деканом сільськогосподарського відділення і пропрацював в інституті 15 років.

У сільськогосподарському відділенні була створена кафедра зоотехнії, а також відкриті лабораторії і кабінети цієї кафедри, а також тваринний двір, сільськогосподарська ферма та навчальне господарство (маєток Затиш'я, який знаходився біля міста Бобровиця Чернігівської області), яке мало близько 600 десятин землі. На кафедрі зоотехнії працювало два професори. На посади ординарних професорів обиралися вчені, які мали університетський ступінь доктора, а екстраординарні професори повинні були мати ступінь магістра із певної спеціальності.

Із дисциплін зоотехнічного та ветеринарного профілю студентам відділення читали: загальне тваринництво, вівчарство, гігієну домашніх

тварин, загальну зоотехнію, дослідження молока, фізіологію сільськогосподарських тварин, ветеринарію.

Тривалість навчання складало чотири роки. Студенти, які успішно витримували усі іспити на сільськогосподарському відділенні отримували звання вченого агронома. Навчання було платним. Правління інституту могло звільняти відмінників у навчанні та неплатоспроможних студентів від сплати за навчання.

У 1903 р. відбувся перший випуск сільськогосподарського відділення (26 чоловік). Головою комісії на випускних іспитах був Д. І. Менделєєв.

Період з 1905 по 1917 року характеризувався революційними подіями, студентськими виступами та протестами викладачів. За революційні погляди звільняли студентів та викладачів, а КПІ декілька разів закривали.

У 1905-1906 директором КПІ був професор Чирвінський М. П. У 1912 р. рада сільськогосподарського відділення подала до Міністерства торгівлі і промисловості довідку про необхідність розподілу сільськогосподарського відділення на три галузі: рільництво, зоотехнія, сільськогосподарська економія. Планувався випуск агрономів-зоотехніків. Цю ідею було реалізовано лише в післяреволюційний період. Війна і революція (1917 р) негативно вплинули на роботу політехнічного інституту.

Згідно постанови Управління вищими школами від 27 вересня 1920 р. та роботи комісії у складі професорів В. К. Ліндемана, В. П. Устьянцева та В. В. Колкунова при Київському політехнічному інституті було створено ветеринарний факультет із зоотехнічним відділенням [4, 6]. У листопаді 1920 року на перший курс прийняли 46 чоловік. Деканом факультету був призначений А.К. Скороходько, а зоотехнічне відділення очолив професор В.П. Устьянцев. У червні 1921 р. на базі ветеринарного факультету був створений Київський ветеринарно-зоотехнічний інститут. Перший випуск на ветеринарному факультеті відбувся в 1924 році (9 чоловік). а на зоотехнічному у 1925 році (10 чоловік) [4]. Восени 1924 року на зоотехнічному факультеті налічувалося 159 студентів. У підготовці зоотехніків у ті роки брали участь 28 професорів загальноосвітніх і спеціальних дисциплін.

З метою розширення підготовки сільськогосподарських кадрів на Україні було прийнято рішення про відкриття на базі агрономічного факультету КПІ Київського сільськогосподарського інституту (КСГІ) з трьома відділеннями: землеробське, сільськогосподарського машинобудування та економічне. У 1923 році в КСГІ були створені лісове, зоотехнічне і педагогічне відділення. Зоотехнічне відділення складалося з 2-х кафедр: загальної та спеціальної зоотехнії, на відділення зарахували 25 студентів. Заняття проводили відомі вчені: проф. В. П. Устьянцев, проф. С. О. Іванов, В. А. Нестерводський.

Однак, остаточно КСГІ від КПІ не відокремлювався. Деякий час вони продовжували діяти як один навчальний заклад. Ректором обох вузів одночасно був професор В. Ф. Бобров. Частина професорів (В. П.

Устьянцев, С. О. Іванов) читали лекції в обох інститутах. У березні 1925 року КСГІ повністю відокремився від політехнічного інституту і став самостійним вузом.

8 лютого 1926 р. було прийнято рішення про будівництво в Голосієво учбового містечка для сільськогосподарського інституту. Для будівництва навчальних корпусів район Голосієва був вибраний не випадково – це наявність ставків, пасіки, лісу, племінного господарства. За 5 років (1926-1930) у Голосієво спорудили чотири навчальні корпуси, приміщення для майстерень, два гуртожитки і два житлових будинки. У 1929 році сільськогосподарський інститут перебазувався в Голосієво.

У 1930 році на базі зоотехнічного факультету Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту був створений Київський зоотехнічний інститут, який розташувався в корпусі № 3, а на базі ветеринарного факультету – Київський ветеринарний інститут, що був розміщений у нових корпусах по вулиці Васильківській. Зоотехнічний факультет ветеринарно-зоотехнічного інституту закінчили в майбутньому видатні вчені-зоотехніки: професор Д. Я. Василенко, ректор Львівського зооветеринарного інституту (1957-1965), завідувач кафедри свинарства, вівчарства та птахівництва УСГА (1969-1990) (випускник 1930 р.), член-кореспондент АН УРСР та член-кореспондент ВАСГНІЛ, директор Українського НДІ рибного господарства Мовчан В. А., випускник 1929 р. доцент Шматок Ю. Г., який очолював Київський ветеринарний інститут у 1956-1957 роках – тобто, до безпосереднього його входження у склад учбової частини Української академії сільськогосподарських наук (випускник 1928 р.), Д.К. Михновський доцент кафедри свинарства, вівчарства та птахівництва УСГА (випускник 1925 р.) та інші.

У червні 1934 р. Київський зоотехнічний інститут перевели до м. Дніпропетровська, де після відкриття агрономічного факультету він став називатися Дніпропетровським сільськогосподарським інститутом, а в навчальному корпусі № 3 розмістився ветеринарний інститут. Перебазування інституту відбулося на чолі з випускником зоотехнічного факультету КВЗІ (випуску 1929 року) доцентом М. О. Селехом та невеликим колективом викладачів: В. І. Упоров, Ф. О. Юрків, Н. Ф. Щербина, І. Г. Батуревич, С. П. Ксьозненко, М. Д. Макаренко та інші [6].

Частина викладачів-зоотехніків залишилася на кафедрах ветеринарного інституту, де читали зоотехнічні дисципліни. Так, Д. Я. Василенко відомий вчений із годівлі сільськогосподарських тварин та свинарства, був обраний секретарем парткому ветеринарного інституту, Ю.Г. Шматок – читав годівлю сільськогосподарських тварин, а деканат ветеринарного факультету очолював відомий вчений із розведення сільськогосподарських тварин – М. А. Кравченко (1945-1946).

У 1954 році у Голосієво була створена Українська сільськогосподарська академія (УСГА), до якої ввійшли сільськогосподарський та лісогосподарський інститути. Першим ректором академії став професор П.Д. Пшеничний (1954-1957) [3]. Провідні вчені академії звернулися до уряду з пропозицією організації в Києві

Української академії сільськогосподарських наук. Згідно рішення Ради Міністрів УРСР (від 20 грудня 1956 року) була створена Українська академія сільськогосподарських наук (УАСГН), а УСГА ввійшла в її склад, як навчальна частина. Першим президентом УАСГН став академік П.А. Власюк, а керівниками УСГА (навчальна частина) були віце-президенти УАСГН академіки В.С. Крамаров (1957-1959), С.І. Лебєдєв (1959-1962).

У 1957 р. до складу навчальної частини УАСГН був приєднаний Київський ветеринарний інститут на правах факультету (декан, доцент Г.О. Гіммельрейх).

У лютому цього ж року був організований зоотехнічний факультет, деканом якого став професор М.А. Кравченко, а з вересня 1958 р. – професор К.Б. Свєчин [3]. Три групи студентів на зоотехнічний факультет були набрані із студентів першого курсу ветеринарного факультету. Серед випускників зоотехнічного факультету 1961 р. відомі вчені: академік УААН В. П. Буркат, професори: В. П. Бородай, Л. І. Боднарчук, В. М. Костенко, М. Ф. Кулик. Двадцять чотири випускники цього випуску одержали наукові звання доктора та кандидата наук.

У 1962 р. УСГА було ліквідовано, а науково-дослідні інститути стали підпорядковані Всесоюзній академії сільськогосподарських наук імені В. І. Леніна (ВАСГНІЛ) та МСГ УРСР. Після цього УСГА продовжила своє існування в автономному режимі, змінюючи з роками свій статус. Так, постановою Кабінету Міністрів (від 25 серпня 1992 р.) її перейменували в Український державний аграрний університет (УДАУ), а згідно з постановами Верховної Ради України (від 29 липня 1994 р.) та Кабінету Міністрів України (від 1 червня 1995 р.) вона отримала статус Національного аграрного університету України (НАУ України) [4]. На даний час університет має назву Національний університет біоресурсів і природокористування України (НУБіП України).

Разом із університетом реформується і зоотехнічний факультет. До 1974 року факультет називався зоотехнічним, з 1974 до 2005 р. – зооінженерним, з 2005 до 2014 р. – факультетом технології виробництва і переробки продукції тваринництва. З грудня 2014 р. Навчально-науковий інститут тваринництва та водних біоресурсів реорганізовано у факультет тваринництва та водних біоресурсів.

У різні роки факультет очолювали професори М. А. Кравченко (1957-1958), К. Б. Свєчин (1958-1960), М. М. Колесник (1960-1964), А. М. Жадан (1964-1966), доцент М. Д. Мосолов (1966-1970), професори М. С. Борщ (1970-1973), Г. Т. Кліценко (1973-1981), доцент А. І. Вертійчук (1981-1986), професори Б. М. Гопка (1986-1997), М. О. Захаренко (1997-2001), Ю. В. Засуха (2001-2005), М. Ю. Сичов (2005-2012) та доцент М. В. Себа (2012-2014). З 2015 декан факультету – доцент В. М. Кондратюк.

У 2001 р. був створений ННІ тваринництва та водних біоресурсів, в склад якого ввійшли два факультети: зооінженерний і рибництва та водних біоресурсів (започаткований у 2001 р.), який у 2005 р. був перейменований на рибогосподарський факультет. ННІ тваринництва та водних біоресурсів функціонував по 2014 р., у результаті реструктуризації

якого був створений факультет тваринництва та водних біоресурсів. Директорами інституту були: професори М. О. Захаренко (2001-2008), В. М. Туринський (2008-2011), І. В. Гончаренко (2011-2012), В. В. Дзіцюк (2012-2014) та доцент В. М. Кондратюк (2014).

На факультеті працювали відомі вчені: П. Д. Пшеничний, К. Б. Свечин, М. М. Колесник, М. А. Кравченко, Д. Я. Василенко, І.Ф. Шульженко, І.В. Смирнов, М. Ф. Гулий, С. Ю. Ярослав, Д. К. Михновський, В. А. Нестерводський, Є. М. Федій, Г. О. Богданов, М. В. Зубець, М. В. Штомпель, Г. Т. Кліценко, В. Ю. Недава, В. П. Поліщук [1,2].

Значний внесок у теорію і практику тваринництва зробив професор М.П. Чирвинський. Його дослідження з питань годівлі, фізіології росту, розвитку і розведення тварин під впливом різних умов їх вирощування й знайшли визнання у світовій науці. Він написав кілька підручників для сільськогосподарських факультетів і шкіл, а «Загальне тваринництво» витримало ряд перевидань.

Наукова діяльність професора В. П. Устьянцева була спрямована на дослідження способів і прийомів підвищення продуктивності дії грубих кормів та вивчення мінерального живлення сільськогосподарських тварин.

Професор А. К. Скороходько очолював Київський ветеринарно-зоотехнічний інститут з 1924 по 1927 рр. і був організатором факультету. Він заснував першу в країні кафедру зоогієни, а також ним вперше було видано підручник «Гігієна сільськогосподарських тварин», який тричі перевидавався і був перекладений мовами країн Європи та Азії.

Професор П. Д. Пшеничний розробив принципи і методи спрямованого виховання і стимуляції розвитку функцій живлення й обміну речовин у молодняка, способів підвищення коефіцієнта корисної дії корму.

Професор І. В. Смирнов – всесвітньовідомий учений, який експериментально довів здатність сперміїв ссавців зберігати біологічну повноцінність і генетичну інформацію в умовах тривалого перебування при низьких температурах (до мінус 196 °С) та одержання від такої сперми нормального потомства.

Професор К. Б. Свечин відомий своїми працями з вивчення закономірностей онтогенезу великої рогатої худоби. Професор М. А. Кравченко розробив систему розведення сільськогосподарських тварин за лініями і родинами, оцінки плідників за якістю нащадків, був ініціатором створення української м'ясної породи великої рогатої худоби. Професор М.М. Колесник розробив метод рангової оцінки генотипу тварин, заснованого на балансі генів.

Академік М. Ф. Гулий вивчав шляхи підвищення продуктивності сільськогосподарських тварин на основі процесів фіксації вуглекислого газу в тканинах, молекулярні механізми регуляції обміну речовин, біохімічні аспекти процесів травлення у великої рогатої худоби. Професор Д. Я. Василенко брав участь у створенні миргородської породи свиней, одним із перших провів дослідження промислового схрещування у

свинарстві. Професор Д. К. Михновський брав участь у виведенні української гірськокарпатської породи овець. В. А. Нестерводський у 1922 р. на Голосіївській пасіці організував базу для досліджень і навчання студентів КСГІ і КВІ, видав один із перших підручників «Пасіка» та низку книг, якими користуються пасічники і студенти.

Академік НААН України Г.О. Богданов вніс великий внесок у зоотехнічну науку про повноцінну, нормовану годівлю сільськогосподарських тварин у контексті реалізації їх генетичного потенціалу продуктивності, відтворної здатності, виробництва екологічно безпечної, високоякісної продукції тваринництва в сучасних напружених умовах. Академік НААН України М.В. Зубець розвинув теоретичні і практичні питання породоутворювального процесу у молочному та м'ясному скотарстві, висунув принципово нову гіпотезу генезису порід, брав участь у виведенні нових молочних та м'ясних порід великої рогатої худоби.

Професор Г. Т. Кліценко вивчав мінеральне живлення сільськогосподарських тварин. Професор М. В. Штомпель був автором Таврійського типу в асканійській тонкорунній породі овець. Професор В. Ю. Недава – співавтор трьох нових порід великої рогатої худоби, понад 10 років (1975-1986 роки) очолював український НДІ розведення і штучного осіменіння великої рогатої худоби.

По сьогоднішній день на 8 кафедрах факультету працюють: два академіки НААН України І. І. Ібатуллін, М. І. Сахацький, член-кореспондент НАН України М. Ю. Євтушенко, професори: В.П. Бородай, В.І. Костенко, А.М. Угнівенко, Ю. В. Засуха, В. М. Туринський, Н.П. Пономаренко, Б. Д. Броварський, І. В. Гончаренко, В. І. Шеремета, Н. І. Вовк, М. Ю. Сичов, М. Г. Повозніков, доктори наук А. А. Гетя, В. В. Отченашко, М. Я. Кривенко, С. О. Костенко.

Серед випускників факультету відомих в Україні та за її межами є: Герой України, академік НААН України М. В. Зубець (президент НААН України), академік НААН України В.П. Буркат (віце-президент НААН України), Герой України академік НААН України Ю.Ф. Мельник (міністр аграрної політики України, 2006-2010 рр.), канд. с.-г. наук Є. Ф. Томін (Голова держадміністрації Полтавської області), доктор економіки В. Є. Скоцик (голова наглядової Ради «Амако», голова «Аграрної партії України»), професор В. М. Волощук (директор інституту свинарства і агропромислового виробництва), академік НААН України Ю. І. Савченко (директор інституту сільського господарства Полісся), професор В. П. Бородай (генеральний директор радгоспу-комбінату «Калитянський» та генеральний директор Держплемптахозаводу «Поліський»), Герой України В. О. Дідківський (голова правління агрофірми «Єрчики» Житомирської області), професор І. М. Кудлай (директор ВАТ «Терезине» Київської області), член-кореспондент НААН України М. О. Захаренко (директор ННІ тваринництва та водних біоресурсів НУБіП України). Краснопольський Я. В. (перший заступник Міністра аграрної політики та продовольства України), професор Василенко Д. Я. (ректор Львівського

зооветеринарного інституту, заслужений працівник вищої школи України), член-кореспондент УААН, заступник директора Інституту кормів УААН, Заслужений діяч науки і техніки Кулик М. Ф.; член-кореспондент УААН, директор Інститут тваринництва УААН Маменко О. М., член-кореспондент АН УРСР, член-кореспондент ВАСГНІЛ, директор Українського НДІ рибного господарства Мовчан В. А.; директор Алтайського НДІ тваринництва, проректор Північно-Осетинського сільськогосподарського інституту, професор Фесик В. Н. та інші.

На сьогоднішній день на факультеті працює 78 викладачів, з них 19 докторів наук та 47 кандидатів наук.

Колектив факультету працює над поліпшенням матеріально-технічної бази, покращенням підготовки спеціалістів для сільського господарства, співпрацює із багатьма зарубіжними аграрними університетами, вчені факультету, у свою чергу, вносять чималий внесок у збільшення виробництва продукції тваринництва та поліпшення її якості.

Список літератури

1. Вчені-селекціонери у тваринництві [Текст]. Книга 1. Серія «Українські вчені – аграрії ХХ століття» / за редакцією М. В. Зубця, В. П. Бурката. – К.: Аграрна наука. – 1997. – 251 с.
2. Вчені у галузі тваринництва [Текст]. Книга 2. Серія «Українські вчені – аграрії ХХ століття» / за редакцією Г.О. Богданова, В. П. Бурката. – К.: Аграрна наука. – 1999. – 424 с.
3. Кузня сільськогосподарських кадрів [Текст] / за редакцією В. В. Юрчишина. – К.: Урожай. – 1973. – 152 с.
4. Рудик, С. К. Моя Alma Mater [Текст] / С. К. Рудик. – К.: Національний аграрний університет, 2007. – 338 с.
5. Рудик, С. К. Київські витоки сільськогосподарської та ветеринарної освіти (1834-1934) [Текст] / С. К. Рудик. – К.: Національний університет біоресурсів і природокористування України, 2013. – 230 с.
6. Шматок, Ю.Г. З історії зоотехнічного факультету УАСГН [Текст] / Ю. Г. Шматок // Збірник наукових праць зоотехнічного факультету. – 1960.

References

1. Zubets, M. V., Burkat, V. P. ed (1997). Vcheni-selektionery u tvarynnytstvi. Knyha 1. Seriiia «Ukrainski vcheni – ahrarii XX stolittia». Kyiv: Ahrarna nauka, 251.
2. Bohdanov, H.O., Burkat, V. P. ed (1999). Vcheni u haluzi tvarynnytstva. Knyha 2. Seriiia «Ukrainski vcheni – ahrarii XX stolittia». Kyiv: Ahrarna nauka, 424.
3. Yurchyshyn, V. V. ed. (1973). Kuznia silskohospodarskykh kadriv. Kyiv: Urozhai, 152.
4. Rudyk, S. K. (2007). Moia Alma Mater. Kyiv: Natsionalnyi ahrarnyi universytet, 338.

5. Rudyk, S. K. (2013). Kyivski vytoky silskohospodarskoi ta veterynarnoi osvity (1834-1934). Kyiv: Natsionalnyi universytet bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy, 230.

6. Shmatok, Iu.H. (1960). Z istorii zootekhnichnoho fakultetu UASHN. Ukrainska akademiia silskohospodarskykh nauk, 1960.

ИСТОРИЯ СОЗДАНИЯ ФАКУЛЬТЕТА ЖИВОТНОВОДСТВА И ВОДНЫХ БИОРЕСУРСОВ НУБИП УКРАИНЫ

Н. И. Маценко

***Аннотация.** В работе описана история создания зоотехнического (сейчас факультет животноводства и водных биоресурсов) Национального университета биоресурсов и природопользования Украины. Рассмотрены структурные изменения зоотехнического факультета в довоенный период из 1957 года по настоящее время. Приведены фамилии деканов, руководящих факультетом в разное время, известных ученых, которые работали и работают на факультете, а также выпускников, которых знают в Украине и за ее пределами.*

***Ключевые слова:** история, зоотехнический факультет, создание, деканы, ученые, выпускники факультета.*

HISTORY OF THE FACULTY OF LIVESTOCK RAISING AND WATER BIORESOURCES OF NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE AND ENVIRONMENTAL SCIENCES OF UKRAINE

M. I. Matsenko

***Abstract.** The article provides the history of Zootechnical Faculty (now Faculty of Livestock Raising and Water Bioresources) of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. They are analyzed structural changes of Zootechnical Faculty in the prewar period and from 1957 to present. They are provided the names of the deans, who headed the department at various times, famous scientists who have worked and are working at the Faculty, and alumni, known in Ukraine and abroad.*

***Key words:** history, Zootechnical Faculty, creation, deans, scientists, graduates.*